

УДК [378.22:159.947.5]–057.87

М. В. Супрун,
кандидат педагогічних наук, асистент
(Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки)
smv_105@mail.ru.

МОТИВАЦІЯ СТУДЕНТІВ МАГІСТРАТУРИ ДО ВИКЛАДАЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ З УРАХУВАННЯМ ЇЇ ОСОБЛИВОСТЕЙ В УМОВАХ ІНФОРМАТИЗАЦІЇ СУСПІЛЬСТВ

У статті розглянуто особливості мотивації студентів магістратури до викладацької діяльності. Запропоновано відповідні методи для підсилення мотивації студентів. Вивчено необхідні умови формування у студентів стійкого пізнавального інтересу до педагогічної діяльності. Висловлено думку щодо покращення домінуючих мотивів серед студентів магістратури. Зазначено, що становлення професійно-педагогічного спрямування передбачає, насамперед, формування стійкого професійного інтересу до педагогічної діяльності, який тісно пов'язаний із проблемою професійного самовизначення. Подано шляхи розвитку професійних мотивів.

Ключові слова: мотивація, магістратура, метод, підсилення, інтерес, мотив.

Постановка проблеми. Істотним критерієм правильного вибору професії є відповідність схильностей і здібностей людини тим вимогам, які ця професія пред'являє до працівника. Тому під час вибору професії вирішується питання про зв'язок між схильностями та здібностями.

Під час вступу до магістратури зазвичай не враховується той комплекс психологічних чинників, який визначає успішність навчання, формування стійкої професійної спрямованості кожного студента. Потрібні індивідуальний підхід, а також максимальне використання всього арсеналу можливостей профорієнтації навчально-педагогічного процесу в магістратурі, створення й упровадження педагогічних технологій, орієнтованих не лише на підвищення рівня знань студентів, а й на розвиток професійного самовизначення. Проблема полягає в тому, що не завжди у структурі мотивів вибору професії домінує мотив, внутрішньо пов'язаний із певною діяльністю. Проте завжди, коли переважаючим є інтерес до специфічного змісту діяльності, зберігається можливість поглиблення цього інтересу [1].

Потреби, захоплення та інтереси студента виникають на основі усвідомлення перспектив й адекватної оцінки ступеня невідповідності вимог перспектив із наявними схильностями, знаннями та вміннями. На основі перспективних поглядів формуються світогляди, переконання й ідеали, система цілей і установок, наміри. Формування й підтримка стійкої спрямованості особи студента – неперервний процес узгодження вимог перспективи за допомогою діяльності і зворотного зв'язку. Як правило, мотиви, формуються разом із потребами, які поряд з іншими компонентами (інтересами, потягами, цілями, намірами) стають стійкішими за рахунок глибшого пізнання перспективи і трансформації потреби людини в конкретні мотиви.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Здійснений аналіз останніх досліджень та публікацій, присвячених проблемі мотивації професійного самовдосконалення особистості дозволяє стверджувати, що її розробкою займаються психологи та педагоги різних наукових шкіл, починаючи з біхевіоризму, гуманістичної, особистісно-орієнтованої педагогіки. Мотивація навчальної діяльності студентів є предметом досліджень таких видатних учених, як М. Й. Боришевський, М. І. Дьяченко, С. П. Ільїн, Л. О. Кандибович, Ю. М. Орлов, Є. М. Никіреєв, П. О. Просецький, В. А. Семиченко та ін.

Невирішені аспекти проблеми. Необхідно зазначити, що, хоч проблеми мотивації розглядала низка вчених, на сьогодні невирішеними залишаються актуальні питання, зокрема мотивація студентів магістратури до викладацької діяльності, гендерні відмінності. Серед науковців існують значні розбіжності щодо визначення та розуміння поняття "мотив", "мотивація". Крім того, істотні соціально-економічні і політичні перетворення в Україні об'єктивно привели до помітних змін мотивів життєдіяльності молоді. Це обумовлює необхідність проведення нових досліджень.

Мета дослідження – вивчення особливостей мотивації студентів магістратури до викладацької діяльності в умовах інформатизації суспільства.

Виклад основного матеріалу дослідження. Аналіз наукової літератури з психології та педагогіки показав, що становлення професійно-педагогічного спрямування передбачає, насамперед, формування стійкого професійного інтересу до педагогічної діяльності, який тісно пов'язаний із проблемою професійного самовизначення. Зріле професійне самовизначення, яке може здійснити лише високорозвинена особистість, включає в себе глибокий професійний інтерес. Пізнавальний інтерес до педагогічної діяльності полягає у вибіркового спрямуванні студентів на два провідних аспекти: стійке позитивне ставлення до спеціальної, цілісної, професійно-педагогічної діяльності викладача та стійкий глибокий інтерес до спеціального предмету. Набуті глибокі загальнопедагогічні знання сприяють формуванню у студентів стійких пізнавальних та професійних інтересів, свідомому вибору саме педагогічної діяльності [2; 3].

Необхідними умовами формування у студентів стійкого пізнавального інтересу до педагогічної діяльності з подальшим переходом цього інтересу в професійний інтерес є: використання технологій, що сприяють активності та пізнавальній самостійності студентів у сфері педагогічних наук; організація та педагогізація середовища навчання; формування та розвиток у студента "Я-концепції", "Я – майбутній викладач"; інтеграція та координація діяльності викладачів різних профілюючих кафедр щодо забезпечення цілеспрямованості та системності професійної орієнтації студентів на педагогічну професію у процесі вивчення магістрантами дисципліни "Педагогіка вищої школи"; цілеспрямоване та систематичне вивчення викладачами кафедр змісту, широти, стійкості пізнавальних інтересів студентів магістратури для своєчасної корекції навчального процесу в цьому напрямі; включення студентів до практичної навчальної педагогічної діяльності у закладах освіти різних рівнів з метою практичного ознайомлення з основними компонентами педагогічної діяльності та розвитку в них особистісно-значущих якостей майбутнього педагога; розробка викладачами педагогічного циклу завдань творчого характеру, спрямованих на виявлення та укріплення особистісно-значущих якостей майбутнього викладача вищої школи.

Мотиваційна передумова педагогічного професіоналізму характеризується стійкою ієрархічною сукупністю домінуючих мотивів майбутнього педагога, збалансованих у системі його професійно значущих ціннісних орієнтацій [4: 171]. Мотиви власного професійного розвитку через механізми самопізнання, самовизначення, самоствердження, самовираження, самореалізацію, самовдосконалення наближають потенціал особистості до творчої індивідуальності, ідеалу (образу-орієнтира) – викладача-інтелігента з відповідним рівнем компетентності та педагогічної майстерності.

Кажучи про економічні особливості праці викладачів ВНЗ, звертаємо увагу магістрантів, що ця категорія працівників розпоряджається своїм часом не так, як решта працівників найманої праці. Частина робочого часу викладача може відводитися на так звану позааудиторну роботу. Ця діяльність набуває різних форм, які деколи важко нормувати (робота в бібліотеці, участь у конференціях, підготовка програм, структурування посібників, консультування студентів та ін.). Ще однією особливістю викладацької діяльності у ВНЗ є відсутність щоденного керівництва начальством, у зв'язку з чим для професії викладача вищої школи характерна висока міра свободи. Ймовірно, тому більшість викладачів ВНЗ ставляться до своєї професії, як до покликання, не вважаючи себе найманими робітниками.

Перевагами викладацької діяльності є тривалість щорічної відпустки, право на творчу відпустку для наукової роботи, час, що періодично (раз у п'ять років) виділяється для стажувань і підвищення кваліфікації, поїздки на конференції і симпозиуми. Наголошуємо, що наукове спілкування – неодмінна умова продуктивної діяльності викладача-науковця. Система наукових комунікацій дає йому знання про тих, хто ще досліджує його проблему, які її сторони піддаються критиці, інформацію, яку він може використати в розробці своєї проблеми. Значну роль відіграють неформальні види комунікації. Отже, соціально-економічні особливості викладацької діяльності свідчать про те, що її мотивація переважно відрізняється від мотивації в інших професіях.

Вища школа ХХІ століття розглядає процес навчання і виховання вже не як цілеспрямоване формування студента відповідно до заздалегідь спроектованої моделі, а як діяльність, спрямовану на створення максимальних умов для самореалізації особистості. Викладач у цих нових умовах не стільки інформатор, який транслює знання, скільки носій певної культури, світогляду, життєвих установок і цінностей, професійної поведінки.

Для того, щоб допомогти студентові магістратури у професіоналізації спрямованості особистості та розвитку професійних мотивів пропонуємо:

1. Виробити у студентів правильне уявлення про суспільну значущість і зміст майбутньої викладацької діяльності.
2. Формувати позитивну мотивацію до засвоєння знань і вмінь, які прямо стосуються успішного розв'язання професійних завдань.
3. Зміцнювати професійну самооцінку, формувати впевненість студента в можливості успішно опанувати професію та наявності в нього для цього необхідних задатків і здібностей.
4. Стимулювати самоосвіту та самовиховання, викликати активний інтерес до всього, що пов'язане з майбутньою професією.
5. Поступово обмінюватися соціально-рольовими функціями між викладачем і студентом (у процесі підготовки майбутнього викладача це може бути, наприклад, взаємоконтроль студентами своїх знань, мікророзкладання та ін.), оптимізація взаємин у системі "студент – викладач".
6. Формувати ціннісні орієнтації, що пов'язані з професійною діяльністю: настанови, переконання, пріоритети щодо професійної діяльності (формування педагогічних цінностей).
7. Формувати соціально-професійний аспект "Я-концепції" студента (ідентифікацію "Образу Я" з професійною моделлю, позитивну самооцінку і професійний імідж – самопрезентацію).
8. Формувати психологічну готовність до майбутньої викладацької діяльності після закінчення ВНЗ.

Ціннісне ставлення до професії викладача ВНЗ розглядаємо як результат осмислення одержаних знань, умінь (вражень), пізнання діяльності провідних викладачів-науковців. Зацікавлене ставлення до

вивчення дисциплін, освоєння ремесла, професії позитивно позначається на психологічному стані студента магістратури і сприяє розвитку мотивації учіння.

Ціннісне самовизначення студентів проходить декілька етапів, для кожного з яких характерні свої особливості. Продуктом першої фази процесу орієнтації – привласнення особою цінностей – є світ цінностей професії викладача. У другій фазі орієнтації здійснюється формування образу "Я". У контексті нашого дослідження ми маємо на увазі образ "Я – викладач", становлення та розвиток, перетворення особи на основі ухвалення цінностей професії. Під час другої фази відбувається ідентифікація та самоідентифікація особи як суб'єкта викладацької діяльності [2; 3; 5].

У третій фазі процесу орієнтації особи у світі цінностей як образи майбутнього в нашому дослідженні виступають цілі подальшої діяльності, норми поведінки, інакше кажучи, перспектива життєвого вибору [6-9]. Ми вважаємо, що чітко визначена перспектива може послужити критерієм ефективності процесу орієнтації. Це – важлива фаза ціннісного самовизначення магістрантів.

Висновки. Потреба педагогічної спільноти в кадрах, які володіють високим рівнем професійної компетентності, творчо мислять, в ініціативних, здатних виконувати задані функції, проявляти соціальну активність, робить необхідним пошук умов, що забезпечують майбутньому викладачеві досягнення максимальних результатів на всіх етапах професійного становлення, бачення того, на який рівень він може вийти в процесі професійної діяльності.

Важливим напрямом професійного становлення викладачів вважаємо всебічну самоосвіту. Цей процес має бути неперервним і постійним. До складу самостійної роботи з підвищення особистісного рівня можуть входити: прийоми самопізнання (самопостереження, самоаналіз, самооцінка); самовладання (самопереконання, самоконтроль, саморегулювання) та самостимулювання (самопідбадьорення, самозаохочення).

Перспективи подальших досліджень. Серед подальших перспектив дослідження вбачаємо здійснення дослідження особливостей мотивації навчальної діяльності студентів магістратури різних профілів підготовки.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Щукина Г. И. Проблема познавательного интереса в педагогике / Г. И. Щукина. – М. : Педагогика, 1971. – 352 с.
2. Зубкова І. Ю. Динаміка Я-образу вчителя-професіонала : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. психол. наук : спец. 19.00.07 "Педагогічна та вікова психологія" / І. Ю. Зубкова ; Ін-т педагогіки і психології проф. освіти АПН України. – Київ, 2001. – 20 с.
3. Зубкова І. Ю. Психологічні особливості Я-образу вчителя-професіонала за структурними компонентами цілісної моделі / І. Ю. Зубкова // Практична психологія та соціальна робота. – 2003. – № 5. – С. 4–11.
4. Гузій Н. В. Педагогічний професіоналізм : історико-методологічні та теоретичні аспекти : [монографія] / Н. В. Гузій. – К. : НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2004. – 243 с.
5. Батракова С. Н. Профессиональные ценности в структуре деятельности преподавателя высшей школы / С. Н. Батракова, В. Э. Тамарин // Психолого-педагогические проблемы подготовки специалиста. – Ярославль, 1983. – С. 3–17.
6. Гальперин П. Я. Введение в психологию / П. Я. Гальперин. – М. : Изд-во Моск. ун-та, 1976. – 150 с.
7. Гомоза Т. Преподаватель : проблемы самоидентификации / Т. Гомоза // Высшее образование в России. – 2005. – № 1. – С. 131–133.
8. Дракина И. К. Профессиональное становление будущего учителя / И. К. Дракина // Народное образование. – 2005. – № 5. – С. 22–24.
9. Дьяченко М. И. Психология высшей школы : [учеб. пособие] / М. И. Дьяченко, Л. А. Кандыбович. – [3-е изд., перераб., доп.]. – М. : [б. и.], 1993. – 368 с.

REFERENCES (TRANSLATED & TRANSLITERATED)

1. Shchykina G. I. Problema posnavatel'nogo interesa v pedagogike [The Problem of the Cognitive Interest in Pedagogics] / G. I. Shchukina. – M. : Pedagogika, 1971. – 352 s.
2. Zubkova I. Yu. Dynamika Ya-obrazu vchytelia-profesionala [The Dynamics of the Teacher-Professional's I-Image] : avtoref. dys. na zdobuttia nauk. stupenia kand. psykhol. nauk : spets. 10.00.02 "Pedagogichna ta vikova psykhologiya" / I. Yu. Zubkova ; In-t pedagogiky i psykhologii prof. osvity APN Ukrainy. – Kyiv, 2001. – 20 s.
3. Zubkova I. Yu. Psykhologichni osoblyvosti Ya-obrazu vchytelia-profesionala za strukturnymy komponentamy tsilisnoyi modeli [Psychological Peculiarities of the Teacher-Professional's I-Image on the Structural Components of the Integral Model] / U. Yu. Zubkova // Praktychna psykhologiya ta sotsialna robota [Practical Psychology and Social Work]. – 2003. – № 5. – S. 4–11.
4. Guziy N. V. Pedagogichnyy profesionalizm : istoryko-metodologichniy professionalizm : istoryko-metodologichni ta teoretychni aspekty [Pedagogical Professionalism : Historically-Methodological and Theoretical Aspects] : [monografiya] / N. V. Guziy. – K. : NPU im. N. P. Dragomanova, 2004. – 243 s.
5. Batrakova S. N. Profesional'nye tsennosti v strukture deiatelnosti prepodavatelya vysshey shkoly [Professional Values in the Structure of the Teacher's Activity in Higher School] / S. N. Batrakova // Psikhologicheskie problemy podgotovki spetsyalista [Psychological Pedagogical Problems of the Specialist's Training]. – Yaroslavl', 1983. – S. 3–17.

6. Galperin P. Ya. Vvedeniye v psikhologiyu [Introduction to Psychology] / P. Ya. Galperin. – М. : Izd-vo Mosk. Un-ta, 1976. – 50 s.
7. Gomoza T. Prepodavatel' : problemy samoindefikatsii: [A Teacher : Problems of Self-Identification] / T. Gomoza // Vysshee obrazovanie v Rossii [High Education in Russia] – 2005. – № 1. – S. 131–133.
8. Drakina U. K. Profesiionalnoe stanovlenie budushchego uchitelia [Professional Establishment of a Future Teacher / U. K. Drakina // Narodnoe obrazovanie [Folk Education]. – 2005 – № 5. – S. 22–24.
9. D'iachenko M. I. Psikhologiya vysshey shkoly [Psychology of Higher School] : [ucheb. posobyie] / M. I. D'iachenko, L. N. Kanalybovych. – [3-e izd., pererab., dop.]. – М. : [b.i.], 1993. – 368 s.

Матеріал надійшов до редакції 22.05. 2014 р.

Супрун М. В. Мотивація студентів магістратури к педагогической деятельности с учетом ее особенности с точки зрения информатизации общества.

В этой статье рассматриваются особенности мотивации студентов магистратуры к преподавательской деятельности. Предлагаются соответствующие методы для усиления мотивации студентов. Изучены необходимые условия устойчивого познавательного интереса студентов к образовательной деятельности. Высказаны соображения по улучшению доминирующих мотивов среди студентов магистратуры. Указано, что создание профессионально педагогической ориентации включает в себя сначала формирование устойчивого профессионального интереса к образовательной деятельности, который тесно связан с проблемой профессионального самоопределения. Предложены пути развития профессиональных мотивов.

Ключевые слова: *мотивация, магистратура, метод, усиление, интерес, мотив.*

Suprun M. V. The Master Students' Motivation to the Pedagogical Work Taking into the Account its Peculiarities under Conditions of the Society's Informatization.

The article deals with peculiarities of the master students' motivation to the pedagogical work. Corresponding methods for reinforcing the students' motivation are proposed. Necessary conditions of the students' steady cognitive interest to the pedagogical work are investigated. The ideas are expressed on improving the dominant motives among master students. It is noticed that the formation of the professional and pedagogical directions foresees first of all the formation of the steady professional interest to the pedagogical work which is closely connected with the problem of self-determination. The ways of the professional motives development are proposed.

Key words: *motivation, master course, method, reinforcing, interest, motive.*